

آشنایی با استان هرمزگان فرصت‌ها و محدودیت‌ها

زهره رزاقی

کارشناس ارشد ژئومورفولوژی

محمد ابراهیم علی‌نژاد

کارشناس ارشد جغرافیای سیاسی

اعظم سمیعی

دانشجو

مقدمه

حقیقت آن است که من نیز مانند کودکی کنجکاو، همواره در جستجوی اسرار شگفتی‌های طبیعت و زیبایی‌های ماندگار میراث تاریخی و فرهنگی سرزمین مادری خود عمری را به کوشش و تکاپو گذرانده‌ام. جستجوی فضاهای ملموس قصه‌ها و افسانه‌هایی که در کودکی پدر و مادر در دل و جان من نقش کرده‌اند، اندیشه و خیالم را به سویی کشاند که تنها سفر می‌توانست تشنگی آن را رفع کند، از این‌رو، از روزی که اجازه یافتم به تنهایی سفر کنم، عمرم را صرف شناختن چهار گوشه میهن گران‌قدر ایران کردم تا از لذت شناسایی و دیدار شگفتی‌های آن سرشار شوم. به راستی که سفری سخت و دشوار بود. جز تجربه‌های به ندرت مکتوب دیگران و نقشه‌های پراکنده این و آن، راهنمایی نیافتم. درخلال سال‌های طولانی سفر به شهرها و

روستاهای ایران و دیگر کشورها، و در پرتو دانش‌اندوزی در رشته‌های جغرافیا، جامعه‌شناسی، شهرسازی و برنامه‌ریزی منطقه‌ای، جهانگردی، و پژوهش و تدریس در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی، بیش از پیش به عظمت میراث تاریخی، فرهنگی، هنری و زیبایی‌های طبیعی ایران پی بردم و به فکر تهیه راهنمایی افتادم که مردم مهربان ایران و جهانگردان خارجی را از پرس‌وجوی فراوان در سفر بی‌نیاز کند و آنان را با میراث افتخارآمیز این مرز و بوم آشناتر سازد. به اعتقاد نگارنده، مجموعه آثار شگفت طبیعی، تاریخی و فرهنگی ایران در نوع خود بی‌مانند و یگانه‌اند و از چنان ارزشی برخوردارند که می‌توانند در فرآیند توسعه کشور همانند ذخیره‌ای پایان‌ناپذیر، به ویژه پس از کاهش و پایان یافتن درآمدهای نفتی، به اهرم مؤثر توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، گسترش ایران‌شناسی، تفاهم ملی و بین‌المللی تبدیل شوند.

چنانکه می‌دانیم، بازشناسی انواع آثار بازمانده از پیشینیان، یکی از خصیصه‌های برجسته انسان معاصر است و همواره با سفرهای محلی، ملی و بین‌المللی همراه بوده و سفر، بدون راهنمای مناسب، موجب اتلاف هزینه و وقت فراوان خواهد بود؛ به ویژه آنکه شتاب، نظم و پیچیدگی از خصیصه‌های جهان امروز است. کشور عزیز ما، ایران، مظهر یکی از تمدن‌های تراز اول جهان است که با ویژگی‌های برجسته صنعت جهانگردی دنیای معاصر مانند سیستم‌های نوین حمل و نقل، خدمات و اقامت درهم آمیخته و از نظر آثار ارزشمند دیدنی، یکی از ده کشور اول جهان به شمار می‌رود.

در حالی که رویکرد کشور به استانداردهای صنعت جهانگردی به آرامی در حال شکل‌گیری و تکامل است، ضرورت انتشار کتاب‌های راهنمای جامع ایرانگردی که یکی از الزامات اساسی و مورد نیاز در توسعه ادبیات این صنعت است، نباید نادیده گرفته شود. خوشبختانه این راهنما، با مساعدت نهادهای مسئول، اکنون در دسترس مردم و کارگزاران صنعت ایرانگردی و جهانگردی قرار می‌گیرد.

استان هرمزگان در یک نگاه

استان هرمزگان از مناطق گرم و خشک ایران است و اقلیم آن تحت تأثیر آب و هوای نیمه بیابانی و بیابانی قرار دارد. هوای نوار ساحلی در تابستانها، بسیار گرم و مرطوب است و گاهی نیز دمای آن از ۵۲ درجه سانتیگراد تجاوز می کند.

دمای متوسط سالیانه این منطقه در حدود ۲۷ درجه سانتیگراد است. از ویژگی های آب و هوایی استان هرمزگان، یک فصل طولانی گرم و یک فصل کوتاه و خنک است. فصل گرم همراه با هوای شرجی ۹ ماه به درازا می کشد. فصل تابستان از اوایل اسفندماه شروع می شود؛ هوا رفته رفته رو به گرمی می رود تا اینکه گرما در تیر و مرداد به اوج خود می رسد. فصل خنک آن همراه با خشکی نسبی هوا در حدود ۳ ماه طول می کشد. این فصل از اوایل آذرماه شروع می شود و تحت تأثیر توده های هوای خنک غربی قرار می گیرد.

دمای هوای این استان، در سردترین شبهای سال، به ندرت به صفر درجه می رسد و در روزهای زمستانی، دمای آن معمولاً از ۱۰ درجه سانتیگراد بالای صفر پایین تر نمی آید. (حسن زنده دل)

جغرافیای طبیعی استان هرمزگان

موقعیت و وسعت

این استان در جنوب ایران واقع شده، وسعت آن ۶۸۴۷۵/۸ کیلومتر مربع است و بین مختصات جغرافیایی ۲۵ ۳۴ تا ۲۸ ۵۷ عرض شمالی و ۴۱ ۵۲ تا ۵۹ ۱۵ طول شرقی (از نصف النهار گرینویچ) واقع شده است. این استان از شمال و شمال خاوری با استان کرمان، از جنوب با خلیج فارس و دریای عمان، از جنوب خاوری با استان سیستان و بلوچستان، و از باختر با استانهای فارس و بوشهر همسایه است. از لحاظ وسعت بزرگترین شهر این استان «بندرعباس» و کوچکترین آن «شهر هرمز» است.

آب و هوا

استان هرمزگان از مناطق گرم و خشک ایران است. به طور کلی آب و هوای این استان تحت تأثیر آب و هوای بیابانی و نیمه بیابانی قرار دارد. همچنین هوای مناطق کوهستانی آن گرم و خشک و در مناطق ساحلی و جلگه ها گرم و مرطوب می‌باشد. هوای نوار ساحلی در تابستانها بسیار گرم و مرطوب است و میزان حرارت در این منطقه از ۵۲ درجه سانتیگراد تجاوز می‌کند. گرمای متوسط سالانه این منطقه در حدود ۲۷ درجه سانتیگراد است و رطوبت نسبی آن حداقل به ۱۹ درصد و حداکثر به ۱۰۰ درصد می‌رسد. مقدار متوسط بارندگی سالانه ۲۱۵/۸ میلی‌متر است.

حیات وحش

زندگی وحوش در استان هرمزگان مانند استانهای دیگر ایران بستگی به شرایط طبیعی دارد. از این نظر استان هرمزگان با توجه به مجاورت با دریا که منبع عظیم مواد غذایی است، محل زندگی پرندگان مهاجر و بومی نیز می‌باشد.

از جمله پناهگاه‌هایی که در این استان وجود دارد، منطقه حفاظت شده گنو به مساحت ۲۷،۵۰۰ هکتار، منطقه حفاظت شده حرا به مساحت ۸۵،۶۸۶ هکتار و پناهگاه حیات وحش شتور به مساحت ۱۶۰ هکتار که علی‌رغم وسعت کم، یکی از مهمترین و با ارزشترین پناهگاههای پرندگان و لاک پشتهای دریایی، ماهیها و دلفینها در خلیج فارس است.

پرندگانی که در جزیره شتور تولیدمثل می‌کنند عبارتند از:

پرستوی دریایی تیره، باکلان گلوسیاه، پرستوی دریایی کاکلی کوچک، پرستوی دریایی بدصدا، پرستوی دریایی معمولی، پرستوی دریایی پشت دودی، اگرت ساحلی، چکاوک کاکلی، انواع لاک پشتها و علاوه بر آن تعدادی حواصیل سبز در این جزیره دیده شده است.

همچنین نوعی مار سمی سیاه رنگ و کوچک که به سرعت در زیر شن خود را مخفی می‌کند یکی دیگر از جانوران این جزیره می‌باشد. در جزیره فرور که یکی دیگر از جزایر متعلق به استان هرمزگان می‌باشد نوعی حیوان به نام جبیر زندگی می‌کند و علاوه بر آن نوعی خارپشت

(به تعداد فراوان) حیات وحش استان را تکمیل می‌کنند. در یکی دیگر از جزایر استان به نام جزیرهٔ هرمز حیوانات دیگری مانند آهو و «بز» (که تعدادی از آنها به صورت وحشی در ارتفاعات زندگی می‌کنند) وجود دارند.

پوشش گیاهی

استان هرمزگان از نظر پوشش گیاهی فقیر می‌باشد و گیاهان این منطقه منحصر به گیاهانی است که معمولاً در نقاط کم آب و خشک می‌رویند و همچنین در مقابل خشکی هوا نیز مقاوم و سخت می‌باشند. به عبارت دیگر پوشش گیاهی این استان در رابطه با تغییرات حاصله از آب و هوا و جنس خاک چهرهٔ متفاوتی به خود می‌گیرد.

درختان و درختچه‌ها و گیاهانی که در این مناطق رشد می‌کنند عبارتند از: «کهور» که در صنعت کشتی‌سازی مورد استفاده قرار می‌گیرد. «کنار» (سدر) که برای شستشوی سر به کار می‌رود و خربزه درختی که درخت آن شبیه خرماست، در این منطقه پرورش داده می‌شود. گیاهانی که در این استان می‌رویند می‌توان از کلپوره، بومادران، بابویه، خاکشیر و شورپسند که در مناطق شوره‌زارها یافت می‌شوند نام برد. گیاهانی که در ارتفاعات می‌رویند به علت کاهش دما و بلندی کوه و دسترسی به رطوبت هوا به حدی است که از دامنه تا قله کوه انواع درختان گرمسیری به چشم می‌خورد. در ارتفاعات بالاتر درختان سردسیری نظیر کاج، سرو، زیتون وحشی و شمشاد وحشی به صورت زیاد دیده می‌شود.

جنگل حرا: این جنگل که حدود ۵،۶۰۰ هکتار را دربرگرفته در موقعیت استثنایی بر روی مانداب‌هایی که از خاکهای لجنی در معرض جزر و مد آب خلیج فارس قرار دارد تشکیل گردیده و در هنگام مد تمامی جنگل به زیر آب رفته و ناپدید می‌شود. (مجید بختیاری، ۱۳۶۹)

جغرافیای اقتصادی استان هرمزگان

کشاورزی

این استان از نظر رشد سریع محصولات خاص منطقه و مزیت فصلی آن اهمیت دارد. با مهار کردن رودخانه منطقه می‌توان محصولات بیشتری به دست آورد. فعالیت عمده مردم هرمزگان در زمینه کشاورزی است. همچنین صید ماهی و حمل و نقل دریایی فعالیت عمده دیگر اهالی نوار ساحلی و جزایر استان می‌باشد. منطقه میناب را به عنوان قطب کشاورزی استان هرمزگان باید محسوب کرد، زیرا رودخانه میناب سالانه ۴۸۵ میلیون متر مکعب آب شیرین دربردارد که می‌تواند اراضی دشت میناب را احیا و همچنین نخلستانهای آن را آبیاری کند.

دشت میناب از مناطق بسیار مستعد کشاورزی است. در سالهای اخیر با احداث چاههای عمیق مبادرت به کشت بعضی از صیفی‌جات در این دشت شده که چهره کشاورزی این منطقه را

بسیار دگرگون کرده است. منطقه بشاگرد، منطقه‌ای کم‌آب است و از نظر کشاورزی فعالیت عمده‌ای ندارد. بخش حاجی‌آباد، که در قسمت شمالی استان قرار دارد از نواحی حاصلخیز کشاورزی استان به شمار می‌رود.

بخشهای گاوبندی و بستک از محرومترین مناطق استان به شمار می‌روند. یکی از مشکلات بخشهای نامبرده، عدم دسترسی این مناطق به آب آشامیدنی است. در نتیجه فعالیت کشاورزی آنها، صرفاً به کشت گندم و جو (دیم) محدود می‌شود.

سطح زیر کشت محصولات سالانه در این استان حدود ۷۱،۴۴۶ هکتار و سطح زیر کشت محصولات دایمی حدود ۴۷،۱۲۱ هکتار است که شامل سطح زیر کشت درختان نیز می‌شود.

از کل سطح زیر کشت زراعی استان، سطح زیر کشت گندم (آبی و دیم) در سال زراعی ۶۵-۱۳۶۴ حدود ۱۵،۹۹۳ هکتار و جو (آبی و دیم) حدود ۳،۶۹۹ هکتار بوده است.

محصولات زراعی دیگر این استان شامل حبوبات، سیب زمینی، پیاز، محصولات جالیزی، نباتات علوفه‌ای، و دانه‌های روغنی می‌باشد. از محصولات درختی آن می‌توان پرتقال، نارنگی، نارنج، لیموترش، گریپ فروت، انار، انجیر، انگور، بادام، موز، انبه، و زیتون محلی را نام برد. تولید خرما در سال زراعی فوق حدود ۶۷۰، ۱۰۷ تن بوده است. میزان زراعت محصولات سالانه این استان نسبت به کل کشور ۶٪ درصد بوده و از این نظر در مقام بیست و چهارم قرار دارد.

منابع طبیعی خلیج فارس

خلیج فارس منبع انواع ماهیها و جانوران دریایی و معادن ناشناخته دیگری است که با کشف معادن عظیم نفتی در بستر آن اذعان می‌گردد که حدود ۵۶٪ از کل ذخایر نفتی شناخته شده جهان در کشورهای ساحلی خلیج فارس و در عمق آبهای آن قرار دارد. در نخستین دهه از قرن بیستم میلادی چاههای نفت در جنوب ایران فوران کرد و بیست تا سی سال پس از آن منابع متعدد در کشورهای مختلف حاشیه خلیج فارس کشف گردید و با اکتشافات جدید مهمترین و باارزشترین منبع انرژی جهان از آن منطقه خلیج فارس شد. هم‌چنان که اشاره شد وجود منابع سرشار نفت و نیاز مبرم دنیا به این ماده حیاتی اهمیت خاصی به منطقه خلیج فارس داده است و در شرایط

حاضر روزانه ۱۳ میلیون بشکه نفت از کشورهای نفت خیز حوزه خلیج فارس استخراج و صادر می‌گردد که از این مقدار حدود ۷۵٪ روزانه از طریق تنگه هرمز صادر می‌گردد و تنها ۲۵٪ از طریق لوله به دنیای صنعتی غرب و شرق منتقل می‌گردد.

مروارید، یکی از منابع ثروت خلیج فارس به شمار می‌رود که بسیار مورد توجه سوداگران این رشته قرار دارد، اگرچه در شرایط کنونی صید مروارید خلیج فارس همچون گذشته از رونق اولیه خود برخوردار نمی‌باشد ولی مروارید آبهای اطراف جزایر کیش - قشم - بنادر شیبکوه به ویژه در حوالی بندر لنگه و مجمع‌الجزایر بحرین که با الوان مختلف و درخشندگی مخصوص و دوام و بقای خود یکی از بهترین مرواریدهای جهان است. صید مروارید فقط در سال چهار ماه انجام می‌گردد و غواصان در ماههای خرداد- تیر- مرداد- شهریور به صید مروارید می‌پردازند، معروف است که می‌گویند مروارید در گذشته نقش استراتژیکی امروز نفت را در خلیج فارس برعهده داشته است.

صدف: در آبهای خلیج فارس صدف مروارید فراوان یافت می‌شود و در سواحل جزایر آن به خصوص در اطراف آبهای مجمع‌الجزایر بحرین صید صدف انجام می‌گیرد، این گونه صدفها به علت شفاهی و زیبایی رنگ و نقش و نگار داخل آن امتیاز خاص دارند. همه ساله تعداد متناهی از این صدفها به قیمت نازلی به صادرکنندگان فروخته می‌شود. گونه دیگر صدف که از جنبه تجارتي پرارزش‌ترین نرم‌تنان خوراکی هستند به نام صدف خوراکی می‌خوانند که در آبهای گرم و معتدل وجود دارد و نیز تعداد آنها بیش از ۷۵،۰۰۰ نوع می‌باشد.

ماهیگیری و جانوران دریایی

ماهیگیری یکی از مشاغل کهن و عمده مردم این استان است. صید ماهی، چه با ابزار سستی و چه با وسایل مدرن در فصول پائیز و اواسط زمستان تا اواسط بهار انجام می‌گیرد. همچنین صید انواع ماهیان در فصول سال یکسان و یک جنس نیستند.

در حال حاضر صید آبزیان این منطقه توسط صیادان در اعماق مختلف و با وسایل مخصوص به خود و با روشهایی از قبیل استفاده از پرخی (کنگی)، چوری، شکی، کف روب، گوشگیر (لیخ)، هلیو، چنگک، کرگور، و قلاب (هداگ) انجام می‌گیرد.

معادن

این استان دارای معادن فراوانی است که مهمترین آن «نفث و گاز» (حوزه نفتی سیری- سلمان- رسالت- رشادت و همچنین حوزه گازی گورزین- سلخ- سورو- سوخون- گیشو) می‌باشد و همچنین معادن دیگری نیز مانند کرومیت، خاک سرخ، مصالح ساختمانی، نمک، گوگرد و آهن در این استان یافت می‌شود.

لازم به ذکر است که در این استان با کشف معادن جدیدی مانند شن و ماسه، سنگ لاشه، نمک طعام و سنگ تزئینی باعث شده که صنایع هرمزگان فعال‌تر گردد.

مجموعه معادنی که در هرمزگان است بالغ بر ۲۰ معدن است که اکثراً معادن کرومیت در «فاریاب» است که تولید سالانه آن بین ۳۰ تا ۴۰ هزار تن می‌شود و تولید خاک سرخ در سال بین

۵۰۰ تا ۱،۰۰۰ تن است که بخش مهمی از آن به خارج صادر می‌گردد. در این رابطه، معادن دیگری مانند نمک «دره گور»، «هرمز» و نمک آبی قشم علاوه بر مصرف داخلی به خارج نیز صادر می‌گردد. از تعداد معادن فوق حدود ۸ معدن آن چندان فعالیت نداشته و همچنین تعدادی معدن گوگرد کشف گردیده که همچنان بدون فعالیت و بهره برداری است.

صنایع

یکی از عوامل رشد و گسترش صنعت در این استان، دریا می‌باشد که باعث گردیده صنایع به ویژه در زمینه‌های غذایی، دریایی و حمل و نقل رشد چشمگیری داشته باشد، شیلات از مهمترین صنایع این استان است که محصولات آن در سراسر کشور توزیع می‌گردد و محصولات مهم آن کنسرو، ساردین و تون که در نوع خود در جهان از اهمیت بسیار ممتازی برخوردار است. کارخانه آرد ماهی که یکی دیگر از صنایع این استان است وظیفه تهیه آرد ماهی را به عهده دارد. از پوست، استخوان و امعاء و احشاء ماهیانی که در کارخانه به مصرف کنسرو تون رسیده طی مراحل مختلف آرد ماهی تهیه می‌شود و برای مصرف خوراک طیور و مرغداریها به سایر نقاط کشور ارسال می‌گردد.

به تازگی شرکتی به نام صید صنعتی در استان تأسیس شده که کشتیهای بزرگ و مجهز به وسایل مدرن اقدام به صید ماهی در آبهای دور از ساحل و عمیق می‌کند و این کشتیها دارای امکاناتی از قبیل ردیاب ماهی، سردخانه و دستگاه به عمل‌آوری و غیره بوده تا بتواند با امکانات گفته شده صید بیشتری داشت.

در کنار این صنایع، صنایع دیگری مانند صنعت قایق‌سازی، صنایع نساجی، صنایع لنج‌سازی، کارخانه یخ‌سازی، کارخانه آلبیموگیری (در میناب)، کارخانه بارج‌سازی «ایران بارچ» (انبارهای متحرک دریایی)، کشتی‌سازی خلیج فارس و تعمیر و بازسازی کشتی و لنج است.

صنایع دستی

صنایع دستی این استان جنبه تجارتي ندارد و فقط در اکثر موارد تأمین‌کننده بخشی از نیازهای منطقه‌ای می باشد. مهمترین صنایع دستی فعال در استان هرمزگان عبارتند از: سبد و حصیربافی، ساخت ظروف حصیری از جمله صناعی است که در منطقه میناب و بشاگرد رواج فوق‌العاده‌ای دارد، ۳،۱۸۵ نفر از کل جمعیت این استان در سال ۱۳۶۵ به حرفه سبد و حصیربافی اشتغال داشته‌اند.

سفالگری، این نوع مشاغل بیشتر در شهرستانهای بندرعباس و میناب رواج دارد که معمولاً سفالگران این استان خاک مورد نیازشان را از داخل روستاهای اطراف تأمین می‌کنند. گلابتون‌دوزی، زردوزی که در نقاط مختلف به کم‌دوزی، کمه‌دوزی، گلدوزی، برودری دوزی و کمان‌دوزی شهرت دارد. در حال حاضر به ویژه شهرهای بندرلنگه، بندرعباس و میناب از مراکز عمده تولید آن می‌باشند. سوزن‌دوزی در بخش بشاگرد با توجه به نزدیکی منطقه به استان سیستان و بلوچستان تحت تأثیر سوزن‌دوزی بلوچ قرار گرفته است.

قالیبافی در شمالی‌ترین بخش این استان در حاجی‌آباد واقع است که عشایر این منطقه در تهیه انواع قالی، قالیچه، رویه پستی و چته اشتغال دارند. چادرشب‌بافی یا کاربافی، صنعت دستی دیگری است که در مناطق میناب و بخش حاجی‌آباد رواج داشته و همچنین بافت شیریکی پیچ که در واقع نوعی گلیم با نقوش شیریکی پیچ است در منطقه حاجی‌آباد رواج داشته است.

خوس (خصوص) دوزی، شک‌بافی، بادل‌دوزی، و طناب‌بافی از دیگر صنایع دستی استان به شمار می‌رود که به صورت پراکنده صنعتگران در سطح استان به آن اشتغال دارند.

راه‌ها و حمل و نقل

یکی از عوامل مهم در توسعه هر منطقه ایجاد و نگهداری شبکه راه‌های استانی می‌باشد که در بهبود بخشیدن به وضع بازرگانی، صنعتی و کشاورزی حائز اهمیت است. عرضه خدمات ترابری شهری و جاده‌ای و روستائی، مبادلات اقتصادی نیروی کار و تولید را تسهیل و تسریع می‌کند. مهمترین شبکه راه موجود در استان خطوط ارتباطی بین دو استان کرمان و هرمزگان است که مرکز دو استان را به هم متصل می‌نماید. از راه‌های مهم دیگر می‌توان از مسیر بندرعباس به جیرفت و همچنین بندرعباس به بوشهر نام برد. در حال حاضر راه‌های حمل و نقل استان هرمزگان را می‌توان به سه گروه تقسیم نمود.

زمینی، هوایی و دریایی

راه‌های زمینی: طول راه‌های شوسه موجود در سطح استان هرمزگان بالغ بر ۲۰۳۴۵ کیلومتر است که شامل آزاد راه، راه اصلی، راه فرعی، راه روستائی، و راه خاکی می‌شود، همچنین پروژه شبکه سراسری راه آهن بافق - سیرجان - بندرعباس به طول ۶۳۰ کیلومتر قرار است تا سال ۱۳۷۲ به شبکه سراسری راه آهن کشور پیوندد و بدین طریق اثرات قابل ملاحظه‌ای در حمل و نقل و رشد و توسعه اقتصادی و اجتماعی منطقه را به دنبال خواهد داشت.

در خرداد ماه ۱۳۶۹ اولین قطار به ایستگاه شهر سیرجان رسیده و تنها ۳۷۴ کیلومتر از پروژه سراسری بافق - بندرعباس باقی خواهد ماند.

جدول مسیرهای زمینی هرمزگان

مبدأ	شهرها و آبادیها	مقصد	مسافت به کیلومتر
بستک	مهران، چاه مسلم، بندرکنگ، دژگان، بندرخمیر، ایسین، شقو	بندرعباس	۴۲۰
بندر خمیر	انگوران، ایسین، شقو	بندرعباس	۱۵۴
بندرکنگ	دژگان، بندرخمیر، انگوران، ایسین، شقو	بندرعباس	۲۶۰
بندرلنگه	بندرکنگ، دژگان، بندرخمیر، انگوران، ایسین، شقو	بندرعباس	۲۶۶
جاسک	گروگ، سیریک، میناب، چاه شیرین، جلابی، شقو	بندرعباس	۳۲۹
حاجی آباد	گهکم، خوشنگان، گنو، شقو	بندرعباس	۱۷۲
دهبارز	فاریاب، چاه شیرین، جلابی، شقو	بندرعباس	۱۰۴
گاوبندی	رستاق، دهنومیر، بندرچارک، بندرلنگه، دژگان، بندرخمیر، انگوران، ایسین، شقو	بندرعباس	۵۰۵
میناب	چاه شیرین، جلابی، شقو	بندرعباس	۱۰۴

راههای هوایی

در حال حاضر در استان هرمزگان دو فرودگاه بین‌المللی و چندین فرودگاه داخلی فعالیت حمل و نقل هوایی این استان را به عهده دارند. فرودگاه بین‌المللی شهدای ۱۲ تیر (بندرعباس) که ماهانه بیش از ۱۵۰ پرواز از این فرودگاه انجام می‌گیرد در سطح استان رتبه اول را داراست. همچنین فرودگاه بین‌المللی جزیره کیش دارای یک شبکه منظم پرواز داخلی و خارجی بوده که به نقاط مختلف پرواز می‌نماید. پروازهای محلی که از فرودگاه داخلی کشور انجام می‌گیرد، از دیگر فعالیتهای هوایی این استان است. فرودگاه بندرلنگه-لاوان (اختصاصی) در شبکه هوایی هرمزگان دارند. فرودگاه بین‌المللی شهدای ۱۲ تیر (بندرعباس) واقع در خاور شهر بندرعباس که از فعالترین فرودگاههای کشور محسوب می‌شود.

راههای دریایی

با اینکه سواحل خلیج فارس شنی و کم عمق می باشد، اما برای کشتیرانی مناسب است. قدمت تاریخی دارد و ارزش اقتصادی و اجتماعی راههای دریایی این ناحیه کمتر از اهمیت منابع طبیعی آن نیست. ایجاد مجتمع های بندری جدید (مجتمع بندر شهید رجائی که در سال ۱۳۶۳ رسماً افتتاح گردید) که در منطقه خاورمیانه نمونه بوده، خود بیانگر همین ویژگی است. وجود خلیج فارس و پیوستگی آن با اقیانوس هند و آبهای آزاد جهان، این امکان را به کشورمان می دهد که روزبه روز حمل و نقل دریایی خود را به تمام کشورهای جهان گسترش دهد.

ایجاد چندین مسیر حمل و نقل دریایی از بنادر ایران به سواحل جنوبی خلیج فارس از جمله مسیر دریایی بندرعباس - شارجه، بندرعباس - کیش، بندرلنگه - کیش و بالعکس به وسیله کشتیرانی والفجر ۸ برقرار شده است. ایجاد خط کشتیرانی جدید بین ایران (بنادر استان هرمزگان)

و قاره آفریقا (کشورهای کنیا- تانزانیا- موزامبیک) در سال ۱۳۶۸ یکی از اقدامات گسترش همکاریهای فرهنگی و بازرگانی بین بنادر مومباسا، دارالسلام و ماپوتو بوده است، همچنین پیش‌بینی‌های لازم در سال ۱۳۶۸ انجام شد که خط جدید کشتیرانی در مسیر بندرعباس- کراچی و مسیرهای بندرلنگه- امارات متحده عربی و بندرعباس- جاسک و مسقط برقرار گردید.

جدول مسیرهای دریایی هرمزگان

مبدأ	مقصد	فاصله به میل دریایی	مبدأ	مقصد	فاصله به میل دریایی
بندرعباس	آبادان	۴۷۷	بندرعباس	کیش	۱۶۱
بندرعباس	ابوموسی	۱۲۰	بندرعباس	ماپوتو (موزابی)	۴۱۲۲
بندرعباس	جاسک	۱۳۰	بندرعباس	مسقط	۲۴۸
بندرعباس	دارالسلام (تانزانیا)	۲۶۸۰	بندرعباس	مومباسا (کنیا)	۲۵۰۵
بندرعباس	درگهان	۱۲	بندرعباس	هرمز	۱۳
بندرعباس	شارجه	۱۳۵	بندرعباس	کیش	۵۴
بندرعباس	قشم	۱۲	بندرعباس	کیش	۵۰
بندرعباس	قوین (جزایر)	۴۳	بندرعباس	خارک	۲۳۰
بندرعباس	کراچی	۴۵۰	بندرعباس	قوین (جزایر)	۱۸۴

جغرافیای انسانی استان هرمزگان

جمعیت

جمعیت استان هرمزگان طبق سرشماری سال ۱۳۶۵ حدود ۳۱۵،۷۶۱ نفر و تراکم جمعیت در این استان ۱۱/۱۱ نفر در هر کیلومترمربع بوده است. از کل جمعیت استان ۴۰۵،۳۰۵ نفر در نقاط شهری (۴۰/۱۱٪) و ۶۶۶،۴۵۳ نفر در نقاط روستایی (۵۸/۵۹٪) و ۲،۲۴۴ نفر بقیه غیر ساکن (۲۹/٪) می باشد. همچنین ۹۳۸،۳۸۸ نفر مرد و ۳۷۷،۳۷۲ نفر زن کل جمعیت استان را تشکیل می دهند و در ترکیب جمعیتی این استان در مقابل هر ۱۰۰ نفر زن ۱۰۴ نفر مرد وجود داشته و تعداد کل خانوارها بالغ بر ۵۱۹،۱۴۸ بوده است. ۶/۵۱٪ از مردم استان هرمزگان از سواد خواندن و نوشتن بهره مند هستند و نسبت باسوادی در نقاط شهری ۱/۶۷٪ بوده است. در سطح این استان به ازای هر ۳،۵۶۹ نفر جمعیت یک پزشک فعالیت دارد.

جدول شناخت جمعیتی استان هرمزگان (۱۳۶۵)

کل مساحت	۴۷۵/۸، ۶۸ کیلومترمربع
کل جمعیت	۳۱۵، ۷۶۱ نفر
تراکم جمعیت	۱۱/۱۱ نفر در هر کیلومترمربع
جمعیت مرکز استان	۱۴۲، ۲۰۰ نفر
جمعیت شهری	۴۰۵، ۳۰۵ نفر
جمعیت روستایی	۶۶۶، ۴۵۳ نفر
جمعیت غیر ساکن	۲، ۲۴۴ نفر
درصد جمعیت شهری	۴۰/۱۱ درصد
درصد جمعیت روستایی	۵۹/۵۸ درصد
درصد جمعیت غیر ساکن	۲۹/۰ درصد

مذهب و زبان

۹۹/۶۹٪ مردم این استان مسلمان و پیرو مذهب تشیع و تسنن بوده، زرتشتیان ۰/۱۱٪ و مسیحیان ۰/۰۲٪ جمعیت این استان را تشکیل می‌دهند و حدود ۹۷٪ مردم فارسی‌زبان و ۳٪ به سایر زبانها و گویشهای مخصوص بندری و محلی و عده‌ای دیگر نیز به زبان عربی صحبت می‌کنند. گویشهای محلی رایج بین اهالی این استان از شهری به شهر دیگر و یا روستاهای دورتر آن با هم تفاوت دارند و شاید برای خود اهالی استان که به شهرها و یا روستاهای اطراف سفر می‌کنند این گویشهای محلی تا حدودی قابل درک نباشد. لهجه محلی‌ای که در سطح هرمزگان متداول است ترکیبی از کلمات پارسی- (فارسی) و عربی و هندی و حتی کلمات زبان انگلیسی می‌باشد که به علت تردد بازرگانان خارجی و اقامت آنها در این ناحیه وارد زبان محلی استان شده است.

آداب و رسوم

خلیج فارس از روزگاران باستان محل آمد و شد و اختلاط و ارتباط اقوام مختلف دریانوردان بوده که آداب و سنن و زبان و اندیشه‌های گوناگون داشته‌اند. دریانوردان قدیمی خلیج فارس و جزایر آن که به دریاها دور یعنی دریای هند- آفریقا- جاوه (اندونزی)- چین ... سفرهای طولانی داشته‌اند بدین طریق آداب و سنن و لهجه‌های این سرزمینها را با خود به ارمغان می‌آورده‌اند و کم‌کم رواج چنین فرهنگی در سواحل خلیج فارس و مناطق داده می‌شد و در نتیجه فرهنگ و فولکور (زبان- لباس- موسیقی- تصنیف‌ها- افسانه‌ها...) مردم سواحل خلیج فارس را دستخوش تحولات و تغییرات در این زمینه ساخته است. آداب و رسوم مردم این استان به لحاظ مجاورت با دریا و تماس نسبتاً کم با سایر نقاط ایران شباهت کمتری با آداب و رسوم مردم سایر استانها دارد.

لباسهای عربی به رنگ سفید و بلند برای مردان و لباس تیره رنگ و روبند چرمی و شلوار محلی زری دوزی شده برای زنان، پوشاک رایج بومیان این استان را تشکیل می‌دهند. همچنین در تمامی شهرهای جنوبی و استان هرمزگان زنان و دخترانی را می‌بینید که نقاب بر چهره دارند. این

نقاب در زبان محلی «برگه» نامیده می‌شود و برای مستور ماندن روی زنان و دختران از بیگانه به کار می‌رود. همچنین وسیله‌ای است برای حفظ صورت آنان از تابش نور خورشید.

جغرافیای سیاسی استان هرمزگان

در آبان ماه سال ۱۳۱۶ براساس قانون تقسیمات کشوری ابتدا کشور ایران به شش استان تقسیم گردید که استان مکران نیز یکی از آنها بود، سپس در دی ماه همان سال مجدداً تقسیمات جدیدی صورت گرفت و در آن کشور ایران به ده استان تقسیم شد که استان هشتم آن شامل شهرستانهای کرمان، بم، بندرعباس، خاش و... بود. تا سال ۱۳۳۹ نام استانهای ایران به همان صورت یکم، دوم و... باقی ماند ولی از آن سال به بعد با سوابق تاریخی مناطق، این تقسیمات تغییر یافت و با توجه به آن تأسیس تعدادی فرمانداری کل تصویب گردید که فرمانداری کل بنادر و جزایر دریای عمان (مرکزیت بندرعباس) از آن جمله است. سال ۱۳۴۶ فرمانداری کل بنادر و جزایر دریای عمان و فرمانداری کل بنادر و جزایر خلیج فارس منحل و استان بنادر، جزایر خلیج فارس و دریای عمان (مرکزیت بندرعباس) تشکیل شد. در سال ۱۳۵۵ بنا به پیشنهاد وزارت کشور، هیئت وزیران تصویب نمود، نام استان ساحلی، بنادر، جزایر خلیج فارس و دریای عمان «استان هرمزگان» تغییر یابد، علت انتخاب واژه هرمزگان به مناسبت نام «هرمز» و به خاطر موقعیت خاص «تنگه هرمز» بوده است، استان هرمزگان که مرکز آن شهر بندرعباس است، در سال ۱۳۶۶ تشکیل شده از شش شهرستان، سیزده شهر، هجده بخش، ۵۷ دهستان (بجز جزیره‌های لاوان- کیش- هنگام- لارک) و تعداد ۲۰۵۲۹ روستا وجود دارد که مشخصات کلی تقسیمات سیاسی آن به شرح ذیل است:

نام شهرستان	مساحت شهرستان (کیلو متر مربع)	جمعیت شهرستان (نفر)	مساحت مراکز شهرستان (کیلومتر مربع)	جمعیت مراکز شهرستان (نفر)	نام مرکز شهرستان	نام نقاط شهری
ابوموسی	۶۸/۸	۸۶۵	۱/۲	۴۲۰	ابوموسی	ابوموسی
بندرعباس	۲۷۳۱۶	۳۴۳۰۰۹	۴۵	۲۰۰۱۲۲	بندرعباس	بندرعباس
-	-	-	-	-	-	حاجی آباد
-	-	-	-	-	-	بندر خمیر
-	-	-	-	-	-	-
بندرلنگه	۲۱۴۳۶	۱۳۲۹۲۰	۸	۱۶۷۰۹	بندرلنگه	بندرلنگه
-	-	-	-	-	-	بندرلنگه
-	-	-	-	-	-	گاوبندی
-	-	-	-	-	-	بستک
-	-	-	-	-	-	-
جاسک	۶۷۲۴	۴۸۰۳۷	۶	۴۵۳۷	جاسک	جاسک
-	-	-	-	-	-	-
قشم	۱۶۲۸	۵۰۸۸۷	۳	۹۶۵۱	قشم	قشم
-	-	-	۲۲	-	-	هرمز مسیناب
میناب	۱۱۳۰۳	۱۸۵۰۹۴	۲۲	۲۶۶۵۵	میناب	دهبارز
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
-	-	-	-	-	-	-
-	-	۸۶۵	-	-	-	-

جمعیت شهرهای استان (نفر)	نام بخش	مساحت بخش (کیلومتر مربع)	نام مرکز بخش	تعداد دهستان	تعداد روستا	جمعیت روستایی شهرستان (نفر)
۴۲۰	مرکزی	۶۸/۸	ابوموسی	۲	۶ (جزیره)	۴۴۵
۲۰۰۱۴۲	مرکزی	۴۸۴۸	بندرعباس	۱۴	۷۲۴	۱۲۶۱۶۱
۹۵۴۷	سعادت	۱۲۵۷۸	حاجی آباد	-	-	-
۵۴۱۸	آباد	۳۶۷۱	بندرخمیر	-	-	-
-	بندرخمیر	۶۲۱۹	فین	-	-	-
۱۶۷۰۹	فین	۴۷۸۸	بندرلنگه	۱۳	۳۱۳	۹۸۵۴۳
۹۳۴۰	مرکزی	۸۵۸۳	بستک	-	-	-
۳۱۶۱	بستک	۱۹۵۲	گاوبندی	-	-	-
۵۱۶۷	گاوبندی	۵۸۱۹	بندرچارک	-	-	-
-	شیبکوه	۲۹۴	کیش	-	-	-
۴۵۳۷	کیش	۵۰۰۷	جاسک	۸	۶۵۴	۴۳۵۰۰
-	مرکزی	۱۷۱۷	انگهران	-	-	-
۹۶۵۱	بشاگرد	۶۲۹/۳	قشم	۵	۱۱۱	۳۷۳۹۵
۳۸۴۱	مرکزی	۹۹۸/۷	سوزا	-	-	-
۲۶۶۵۵	شهاب	۲۲۸۲	میناب	۱۵	۷۲۱	۱۴۷۶۲۲
۱۰۸۱۷	مرکزی	۳۸۵۷	سیریک	-	-	-
-	بیابان	۲۶۴۶	دهبارز	-	-	-
-	رودان	۲۵۱۸	سندرک	-	-	-
	احمدی سندرک					

منابع

- راهنمای جامع استان هرمزگان، نویسنده: حسن زنده دل، ۱۳۸۳.
- A series of guide books to iran, Hassan zendehdel and the assistants.
- راهنمای مفصل ایران، استان هرمزگان، نویسنده: مجید بختیاری، ۱۳۸۵.
- General guide to iran hormozgan province, By. M. Bakhtiari
- وضعیت استان هرمزگان، نویسنده: سازمان گیتاشناسی، ۱۳۸۰.